

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНОЮ ВЛАСНІСТЮ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО ОРІЄНТОВАНОЇ ЕКОНОМІКИ

В економіці України настає час системних дій держави, направлених на зміцнення та розвиток інституту ринку власності. Це одне із першочергових завдань політики держави, оскільки основа будь-якої ринкової економіки регулярна й послідовна праця держави з захисту та зміцненню інституту власності. У зв'язку з цим потрібна більш продумана й виважена політика в галузі структурних перетворень, щоб рухатися вперед, до ефективнішого використання власності, в тому числі державного майна, в інтересах держави.

Державна власність повинна працювати й приносити дохід. Для цього необхідно оновити методи, форми й механізми управління державним майном. Основна стратегія такого оновлення – максимально прозоре управління державною власністю, що відповідає основоположним принципам ринку й дозволяє залучати в економіку інвесторів. Вони повинні бути впевнені, що конкурси, аукціони з продажу державного майна, передавання державних пакетів акцій в управління проводяться чесно й відкрито.

Захист прав добросовісного інвестора – важлива складова державної економічної політики, що стосується суб'єктів господарювання усіх форм власності. Це повинно стати основним принциповим підходом й в управлінні державною власністю. На сьогодні існує теза, що основне завдання держави – будь-якими способами позбутися власності, а ринок сам відрегулює взаємовідносини господарюючих суб'єктів. У результаті такого підходу до ролі держави економіка катастрофічно втрачає не тільки обсяги виробництва й послуг, а й ринки збуту, а також ускладнюється вирішення важливих соціальних проблем, оскільки нові власники далеко не завжди притримуються норм соціальної відповідальності бізнесу, а вирішують свої фінансові питання. Особливо суттєві втрати мають місце при недостатньо виваженій приватизації об'єктів науково-технічної сфери, на що, зокрема звертає увагу відомий фахівець приватизації І. О. Жадан. Зокрема, вона звертає увагу на деградацію 16 приватизованих наукових організацій, підпорядкованих Мінпромполітики, котрі припинили свою діяльність. Серед них такі унікальні, як АТЗГ „Автопромзварювання”, ВАТ „НДІ технології кріогенного машинобудування”, ВАТ „Одеське головне спеціальне конструкторське бюро поліграфічного машинобудування”, ВАТ „УКОНД” (м. Хмельницький). Останнє до приватизації було єдиною науковою

установою з розробки електролітичних конденсатів. На даний час підприємство ліквідоване, а відповідна галузь для вітчизняного виробництва втрачена [1, с. 144]. Тому потрібна не на словах, а на ділі зміна пріоритетів у державній політиці приватизації з метою такого управління державною власністю, щоб забезпечити підвищення ефективності функціонування підприємств, а не тільки максимізацію бюджетних надходжень від приватизації.

Проблема ефективності функціонування підприємств державного сектору безпосередньо пов'язана з макроекономічною політикою держави, яка повинна забезпечити позитивні умови для створення точок зростання підприємств без різниці, приватні вони, комунальні чи державні. Це – дієвий і продуктивний шлях, підтвердженням якого є глобальні тенденції злиття крупних світових корпорацій, саме яким у процесі управління державним майном доцільно передавати слабкі підприємства з правом наступного придбання цих підприємств при умові виведення їх на ефективний рівень роботи. Тому макроекономічне завдання держави полягає в тому, щоб перерозподілити ринковими способами прибутки з однієї галузі в іншу, підтримувати сучасні галузі. Зрозуміло, що участь держави в чисто господарській діяльності в багатьох випадках не виправдовує себе й повинна бути зведена до мінімуму, тому необхідні науково обгрунтовані заходи з оптимізації складу державного майна.

Природно, що основні критерії при цьому повинні формуватися винятково в інтересах держави, тому важливим є посилення ролі державного впливу, особливо в умовах прояву кризових явищ, які зумовлені як загальноекономічною фінансовою кризою, так і невирішеними внутрішніми проблемами. Фактично при управлінні повинно бути розв'язане триєдине завдання:

- забезпечення збереження об'єктів державної власності;
- раціональне її використання;
- нарощування необхідного державі майна.

Стосовно забезпечення збереження об'єктів державної власності, необхідно, перш за все, зміцнити роль і можливості Фонду державного майна України, інших державних органів управління, раціонально розподілити і контролювати повноваження як галузевих міністерств і відомств, так і керівників регіонів та органів місцевого самоврядування. Адже в процесі приватизації до статутних капіталів господарських товарів не включено і перебувало в управлінні державних органів приватизації понад 150 тис. об'єктів державної власності. Стосовно зазначених об'єктів, по 120 тис., прийнято і реалізовано відповідні управлінські рішення (приватизація, передача в комунальну власність, до сфери управління органів державної влади, тощо) Станом на 30 вересня 2016 року в державній

власності залишилося понад 28 тис. об'єктів державної власності (без урахування об'єктів, що знаходяться на тимчасово окупованій території АР Крим та м. Севастополя), які не увійшли до статутних капіталів господарських товариств у процесі приватизації. [2].

Оскільки держава має у власності велику кількість об'єктів, то вона зобов'язана створити систему його збереження, маючи на увазі, що ця власність на рівні з іншою функціонує в ринкових умовах і її ефективно підтримує держава. Для цього необхідно запровадити систему як матеріальної, так і кримінальної відповідальності за збереження державного майна й підтримання його в належному стані.

Є непоодинокі факти того, що значна кількість будівель і споруд, устаткування руйнується й розкрадається, гине і за це практично ніхто не несе відповідальності. Так протягом лише 9 місяців 2016 року по 4723 об'єктах що не увійшли до статутних капіталів господарських товариств в процесі приватизації проведена відповідна робота щодо забезпечення збереження та належного їх використання. По 521 об'єктах із перевірених надіслано звернення правоохоронним органам, Державній фінансовій інспекції, судам, стосовно 72 об'єктів – суб'єктам господарювання тобто балансоутримувачам про відновлення майна, відшкодування збитків. [2].

Поняття матеріальної, разом з тим і кримінальної відповідальності за збереження державного майна, є, по суті, неефективною. Необхідно посилити контролюючу роль як центральних, так і регіональних (особливо правоохоронних) органів влади. Щодо раціонального використання державного майна, то слід, перш за все, суттєво підвищити рівень управління ним.

Укорінилася думка, що держава – завжди неефективний власник і уступає приватникові в ефективності управління капіталом, що не відповідає дійсності, оскільки, як відомо, багато залежить від рівня корпоративного управління та менеджменту. Саме тому держава повинна зуміти створити відповідні умови, знайти таких менеджерів, які здатні управляти підприємствами не гірше приватного керуючого. Тим більше, ще збереглася частина системи підготовки та перепідготовки кадрів. Необхідно підвищити вимоги та поліпшити стимулювання щодо менеджерів, які залучаються до управління державною власністю, здійснювати їх підготовку, особливо молодих, які здатні швидко освоїти нові управлінські технології й втілювати їх у практичну діяльність.

Основне питання полягає в тому, щоб економічні дії влади з управління державною власністю були адекватні реальним умовам функціонування об'єктів. Для цього слід розв'язати ряд проблем, що заважають економіці держави бути ефективною. При цьому основною тенденцією її розвитку продовжує залишатися подальша тінізація. Цей процес породжує в житті й

тінізацію суспільства. В тіньовому суспільстві, люди, як соціальні суб`єкти, з одного боку, продовжують входити в потрібні їм легальні соціальні групи і організації (сім'я, підприємства тощо), а з іншого боку, включаючись у тіньову економіку, створюють нові, нелегальні соціальні утворення, формують свою соціальну базу.

Тінізація суспільних відносин має надзвичайно великий вплив на тінізацію економіки. З певною впевненістю можна стверджувати, що ці процеси взаємопов'язані, оскільки прибутки для певної групи або навіть класу можна отримати тільки сховавшись від прозорих схем ведення господарської діяльності.

У результаті цього процесу в ринковій економіці виникають тіньові відносини, які прямо або опосередковано пов'язані з управлінням державним майном та важливими соціально-економічними процесами

У підсумку має місце парадоксальна ситуація: Україна стала політично відкритою державою, тоді як соціально-економічно вона продовжує залишатися тіньовою. Це вносить суттєві особливості в управління державною власністю, оскільки однією з причин неефективності державної власності й „умовної” ефективності приватних підприємств є те, що державні підприємства у більшості випадків змушені працювати у відкритій економіці, тоді як приватні – працюють в тіні. Це, скоріш за все, й забезпечує їм суттєвий приріст економічної ефективності.

У такій ситуації навіть при погано поставленому контролі за функціонуванням економіки в цілому, контроль за підприємствами, що відносяться до державної власності, суттєво вищий, ніж за приватними, тому й можливостей для економічного маневру в умовах суворої конкуренції у державних підприємств набагато менше.

Процес тінізації економіки все більше і більше захоплює й державні підприємства. При цьому суттєву роль відіграє описаний вище процес тінізації суспільства, що сприяє виникненню клановості в управлінні підприємствами, цілеспрямованим діям з розвитку державних підприємств, із наступним скуповуванням за безцінь об'єктів державної власності у процесі приватизації, банкрутства тощо.

У процесі входження державних підприємств у тіньову економіку вони починають виконувати специфічні для неї функції. Перш за все, забезпечують перекачування бюджетних коштів, які направлені на ці підприємства, в тіньовий сектор. Для цього державні підприємства „обростають” фірмами, функції яких і полягають у викачуванні цих коштів. Створені так звані дочірні підприємства, філії тощо прибутково працюють, а материнські компанії в цей час часто знаходяться в стадії банкрутства.

Має місце значний рівень залучення в тіньову економіку об'єктів нерухомості, віднесених до державної власності. Перш за все, зменшення

надходжень до бюджету виникають тоді, коли в договорах оренди занижена орендна плата, вони не погоджені із органами, що управляють державним майном, існує невідповідність між кількісними показниками майна, вказаного в договорах оренди, і фактично використаними орендарем. Далеко не завжди договори погоджуються керівництвом державних підприємств безкорисно. Такі явища, як тіньова небезкорисна оренда часто використовується як звичайна господарська операція, на яку мало хто звертає серйозну увагу. В той же час, станом на кінець 2016 року лише органами приватизації укладено майже 19 тис. договорів оренди державного майна [3].

На процес управління державною власністю в сучасних умовах впливають специфічні риси ринкових відносин. Перш за все, це недосконалість податкової системи, де домінуючою є її фіскальна функція всупереч вимогам стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності в реальному секторі економіки. В даній ситуації слід хоча б розраховувати на державну підтримку, щоб частина прибутку, направлена виробниками на розвиток виробництва, розроблення нових технологій і створення конкурентоспроможної продукції, не обкладалися високими податками. Це особливо важливо відносно підприємств, які виробляють наукоємну продукцію, підприємств оборонно-промислового комплексу.

Важливою рисою сучасної економіки держави є її сировинна направленість. Бажання отримати валюту будь-якою ціною штовхає державу на експорт сировини. Тому завдання держави повинно полягати у підтримці вітчизняного товаровиробника і просуванні його продукції на внутрішній і зовнішній ринки з врахуванням вимог та в межах легітимних інструментів, які застосовуються Світовою Організацією Торгівлі. Сировинна направленість заважає ефективній роботі всіх без винятку підприємств, які виробляють складну техніку.

Суттєвий вплив на можливість ефективної роботи державних підприємств має ненадійне функціонування фінансової системи країни, особливо, у випадках оплати операцій бартером. Багато фінансових проблем підприємств пов'язані з відсутністю ефективної банківської системи. Потрібно забезпечити проведення виваженої державної грошово-кредитної та бюджетної політики, зокрема ефективне функціонування банківської системи, оскільки в умовах дефіциту у підприємств обігових коштів без залучення кредитних ресурсів неможливий їх розвиток. При цьому повинні бути встановлені пільгові умови та ставки кредитування, зокрема під проект, який має державне значення, підприємства повинні мати можливість отримувати пільгові кредити, але при суворому державному контролі за їх використанням. Тим більше, що держава в цьому зацікавлена. Адже не тільки підвищується ефективність роботи підприємств, у тому числі

державних, але й збільшується база оподаткування, яка в майбутньому дозволить поповнювати державний бюджет.

Нерозвинутість і недосконалість ринкових відносин призвели до того, що в країні склалася низька корпоративна культура та непоодинокі випадки, коли, з одного боку, менеджмент діє всупереч інтересам акціонерів, а з іншого – низький вплив на діяльність товариств рішень зборів акціонерів, не виконують своїх інституційних функцій наглядові ради, а статuti товариств не відповідають чинному законодавству, вже не кажучи про факти рейдерства.

До цього слід додати недосконалість нормативної бази, яка не дає можливості на основі державних пакетів акцій створити дійсно інтегровані структури. Слід погодитися з думкою тих фахівців, котрі зазначають, що багато приватних власників не підтвердили своєї готовності й можливості до ефективного управління підприємствами, які раніше перебували у державній власності. Це свідчить, що влада не дає права відпускати важелі управління економікою, тим більше, що держава володіє всім необхідним для створення нормальних умов функціонування всіх суб'єктів на ринку власності.

Некомпетентне управління підприємствами з боку нових власників призвело до того, що в багатьох випадках їх активи необгрунтовано вилучаються, а на самих підприємствах порушуються вимоги щодо відтворення виробничого капіталу. В майбутньому їх чекає процедура банкрутства й ліквідація. Якщо в цілому проаналізувати ситуацію, що склалася, то більш захищеною є приватна власність, тоді як державна розглядається як джерело додаткових доходів. Але слід пам'ятати: приватний власник ставить свої інтереси вище державних і дуже часто його зовсім не цікавить держава, в якій він живе й багатіє.

Досвід приватизації в Україні показав згубність швидкої приватизації та отримання будь-якою ціною надходження коштів у бюджет. Тому важливим є підвищення рівня управління об'єктів державної власності, приватизація яких (в разі суспільної доцільності) буде мати суттєвий соціально-економічний ефект.

Слід підкреслити, що приватизація далеко не завжди має на меті отримання прямого позитивного бюджетного ефекту. Наприклад, у Німеччині, доходи бюджету від приватизації не перевищили 86 млрд. німецьких марок, а витрати склали 290 млрд., із яких 150 млрд. було витрачено на реструктуризацію підприємств. Підсумкове сальдо склало мінус 209 млрд. марок. [4].

Відомий також досвід приватизації в Англії, Аргентині, Бразилії та інших країнах, де по 2-5 років відпрацьовують приватизаційні проекти, але бюджет має чималі надходження. І саме головне, підприємства отримують новий, потужний імпульс для свого розвитку. [4].

Таким чином, система управління державним майном в Україні вже давно потребує докорінної перебудови. В першу чергу слід вдосконалити чинне законодавство з управління державною власністю, де передбачити одну із головних ролей у проведенні реформи з управління майном місцевими органами влади, оскільки на їх територіях зосереджено більшість об'єктів державної власності. Водночас необхідно посилювати відповідальність усіх – і центру, і місцевої влади – за використанням державного майна. Для підвищення ефективності управління державними підприємствами необхідно виходити з того, що регіональне керівництво краще знає на місці, хто є ефективним управлінцем, а хто ні.

Крім цього, є ще один суттєвий аспект. При передаванні власності в регіони, як свідчить досвід, вдається уникнути багатьох негативних соціальних наслідків, тому що для регіональної влади працівники підприємств є не якоюсь абстрактною штатною чисельністю, а це – конкретні люди, за яких влада на місцях несе відповідальність. Більше того, місцеві органи влади у зв'язку з тим, що вони є близькими до населення, частіше всього наодинці несуть усю складність економічних реформ. Вони першими прийняли на себе основний удар безробіття і падіння рівня життя людей. Саме тому місцева влада безпосередньо повинна бути зацікавлена в підвищенні ефективності діяльності будь-яких форм власності, що знаходяться на її території, особливо державної, яка складає значну частину.

Управління об'єктами здійснюється різними органами управління влади, діяльність яких часто не пов'язана єдиними правилами. Ряд міністерств і відомств не проявляють зацікавленості в організації належного обліку закріпленої за ним власності, особливо нерухомості, й здійсненні заходів з підвищення ефективності використання будівель і споруд. Характерно, що балансоутримувачі в багатьох випадках приховують факти передавання в оренду або приховують її у вигляді договорів спільної діяльності, надання послуг тощо.

Аналіз свідчить, що має місце низька ефективність управління з боку міністерств і відомств, які здійснюють повноваження держави як власника в корпоративному секторі. Так, станом на 01 жовтня 2016 року в Реєстрі корпоративних прав держави обліковується 531 господарське товариство, які мають частку держави у статутному капіталі.

Держава в особі Уряду України, Фонду, міністерств та інших центральних і місцевих органів виконавчої влади здійснює управління корпоративними правами держави у 409 АТ, 92 товариствах з обмеженою відповідальністю (ТОВ) та 30 національних акціонерних компаніях (НАК) і державних холдингових компаніях (ДХК), створених відповідно до окремих рішень Президента України та Уряду.

Із загальної кількості господарських товариств, які мають частку держави у статутному капіталі:

- 263 господарських товариств (49,52 % загальної кількості) мають у статутному капіталі державну частку понад 50%, що надає державі право контролю за їх діяльністю (контрольний пакет), з яких 147 господарських товариств (27,68 % загальної кількості) мають державну частку 100 %;

- 136 господарських товариств (25,63 %) мають державну частку у статутному капіталі розміром від 25 % до 50 % (блокуючий пакет);

- 132 господарських товариства (24,85 %) мають державну частку у статутному капіталі менше 25 %.

Міністерства та інші центральні й місцеві органи виконавчої влади здійснюють управління корпоративними правами 188 господарських товариств (35,07 % загальної кількості), з них державною часткою більше 50% – 136 об'єктів. [2].

Фонд державного майна та його регіональні відділення здійснюють управління 343 об'єктами з корпоративними правами держави (64,53% загальної кількості), з них до 25% - 113 об'єктів, від 25% + і акція до 50% - 103 об'єкти та 50% і більше - 127 об'єктів. [2].

За результатами аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств за 9 місяців 2016 року, проведеного відповідно до Порядку здійснення контролю за виконанням функцій з управління об'єктами державної власності, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19 червня 2007 року № 832, та Методичних рекомендацій застосування критеріїв визначення ефективності управління об'єктами державної власності, затверджених наказом Мінекономрозвитку від 15 березня 2013 року № 253, із 182 державних підприємств та господарських товариств з державною часткою більше 50 % статутного капіталу:

42 - прибуткові, з них згідно з критеріями оцінки фінансово-господарської діяльності:

- 14 - працювали ефективно;

- 28 - працювали задовільно;

- 48 - працювали неефективно;

- 92 - не оцінювалися (з ряду причин). [3].

Особливості ринкових відносин, що склалися в Україні, і пов'язана з ними тенденція до порушення закріплених у Конституції України прав і свобод громадян призводить до того, що державні та корпоративні підприємства перебувають у числі небагатьох господарюючих суб'єктів, де ще збереглася практика забезпечення соціальних прав трудящих. Як наслідок, ці підприємства вимушені утримувати соціальну інфраструктуру, що лягає в кінцевому результаті на їх бюджет і породжує економічні

проблеми. Це заважає ефективній з економічної точки зору роботі підприємств, що відносяться до державної власності. Передавання об'єктів соціально-культурного побуту в комунальну власність, з одного боку, ніби дозволяє зняти з підприємств цей вантаж, а з іншого – неналежне їх утримання та фінансування, що є характерним в умовах дефіцитності місцевих бюджетів, призводить до занепаду цих об'єктів. Вони займають територію міст, інтегровані в міську інфраструктуру (інженерну, соціальну тощо), створюють робочі місця, служать джерелом доходів міських бюджетів тощо. Тому місцевій владі на сьогодні важлива власність, що знаходиться на її території, і найголовніше – ефективно працююча.

Важливу частину державної власності складають підприємства військово-промислового комплексу (ВПК), оскільки в державній власності залишені, як правило, тільки підприємства, що мають для країни стратегічне або винятково економічне значення. Значна частина цих підприємств була вимушена піти на приватизацію свого майна через різке скорочення державних військових замовлень і відсутності обігових коштів для самостійного випуску високотехнологічної продукції, хоча в процесі приватизації підприємств ВПК держава зберегла всі необхідні важелі впливу.

Забезпечення ефективності роботи оборонних підприємств безпосередньо пов'язане із замовленнями військової продукції. Оскільки на сьогодні враховуючи ситуацію що склалася на сході України обсяг державних військових замовлень постійно збільшується, то економічна ефективність роботи таких підприємств має тенденцію до зростання.

Якщо врахувати, що військова продукція, як правило, є високотехнологічною й потребує великих затрат праці, енергії, інших засобів, то в умовах зростання замовлень, а також збільшення державного фінансування багато підприємств ВПК можуть ефективно розвиватися в умовах ринкової економіки.

У частині забезпечення приросту державної власності необхідна розробка правової бази з питань придбання пакетів акцій і часток у перспективних корпораціях та інших акціонерних товариствах, що мають важливе державне й регіональне значення, а в цілому стратегічне значення для економіки та безпеки держави. Це можливо, наприклад, за рахунок залучення до статутних капіталів вартості земельних ділянок, на яких розташовані товариства, а також за рахунок державних інвестицій в їх капітал. При цьому було б дуже корисним вироблення механізму збільшення державної частки в капіталі акціонерного товариства в рахунок заборгованості його платежів до бюджету. Таким чином, буде створена можливість позитивного впливу з боку держави на діяльність найбільш перспективних корпорацій та інших акціонерних товариствах.

Узагальнюючи викладене, можна виділити основні проблеми, пов'язані з управлінням конкретними видами об'єктів державної власності.

1. З управління державними підприємствами:

- не відповідає потребам й можливостям держави утримання в державній власності значної кількості державних підприємств;
- відсутній належний моніторинг результатів фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору;
- не визначені цілі діяльності кожного підприємства;
- відсутній належний контроль за діяльністю керівників підприємств;
- відсутні належні податкові надходження до бюджету від діяльності підприємств;
- не відповідає чинному законодавству значна кількість установчих документів;
- недостатньо високим є рівень кваліфікації керівників державних підприємств;
- відсутність єдиних принципів управління державною власністю в галузях економіки;
- недостатній рівень міжвідомчої координації дій із забезпечення контролю ефективності управління державним майном.

2. З управління державними пакетами акцій:

- не відповідає можливостям держави з ефективного управління кількістю пакетів акцій, що знаходяться у власності держави;
- відсутній належний моніторинг результатів фінансово-господарської діяльності акціонерних товариств;
- не визначені цілі діяльності акціонерних товариств із державними частками;
- не відповідають діючому законодавству установчі документи частини акціонерних товариств;
- ускладнена процедура прийняття рішень з управління акціями, включаючи передавання акцій в управління;
- відсутні необхідні засоби для управління державними пакетами акцій;
- відсутній контроль за діяльністю менеджменту, неефективна робота представників держави;
- недостатній рівень управління пакетами акцій акціонерних товариств, які приносять дохід до державного бюджету у вигляді дивідендів;
- відсутні єдині принципи управління державною власністю в галузях економіки;

– недостатній рівень міжвідомчої координації дій із забезпечення контролю ефективності управління державним майном.

Слід відзначити, що завдання підвищення ефективності управління державним майном не зводиться лише до впорядкування здійснення державою повноважень власника. Потрібна поступова, планомірна, системна реалізація широких заходів в інтересах удосконалення способів управління державною власністю.

Що стосується державної економічної політики в цілому, то, на нашу думку:

– необхідно підвищити вимоги до рівня менеджменту та його відповідальність, створивши умови для належного стимулювання його ефективної діяльності, що особливо важливо для підприємств державного сектору;

– слід поліпшити діловий клімат в країні, створивши сприятливі умови здійснення підприємницької діяльності для підприємств різних форм власності та господарювання;

– необхідна наявність у розпорядженні держави відповідних механізмів прийняття надзвичайних заходів для локалізації й недопущення передкризових і кризових ситуацій;

– необхідна обов'язкова заміна менеджерів або власників (реприватизація) чиї підприємства й компанії постійно показують результати, нижчі від середніх у відповідних галузях економіки.

Таким чином, з метою підвищення ефективності економіки для задоволення інтересів усіх громадян України можна узагальнити наступні концептуальні підходи для управління державною власністю.

1. Держава повинна володіти лише тим майном, яке є необхідним для виконання покладених на неї функцій. Якщо певне майно вже не використовується для виконання цих завдань, його слід приватизувати. Це однаковою мірою стосується як землі, так і усіх підприємств, незалежно від того, чи займаються вони виробництвом, торгівлею, чи наданням послуг.

2. Держава має право придбати земельні ділянки, що знаходяться у приватній власності, якщо це сприяє добробуту країни (мається на увазі будівництво доріг, інших транспортних комунікацій тощо). Окрім цього, держава має право відчужувати земельні ділянки на свою користь за певне відшкодування (яке відповідає ринковій вартості землі) за умови, що це є конче необхідним для виконання державних функцій.

3. Державне майно повинно приносити користь усім громадянам, слугувати суспільству. Усі громадяни повинні мати доступ до благ, які надаються за його допомогою. Користування цим майном повинно бути безкоштовним або ж відбуватися на платній основі. При цьому плата повинна у належному розмірі надходити до загального бюджету.

4. Той, хто користується державним майном, повинен сплачувати за це належні кошти. Для суспільних інституцій та забезпечення соціальних потреб можуть робитися винятки, які повинні бути врегульовані законодавчо.

Як правило, державні майнові активи можуть надаватися для приватного або промислового використання окремим громадянам або приватним установам лише на платній основі, розмір плати повинен відповідати середньоринковому рівню. Винятки з цього правила потребують законодавчого врегулювання, яке повинно надавати чітке, орієнтоване на загальне благо обґрунтування.

При наданні державного майна у користування, яке, як правило, повинно відбуватися на платній основі, держава може частково або повністю відмовлятися від отримання цієї плати у тих випадках, коли користування цим майном відповідає суспільним інтересам. Надання пільг у цьому випадку потрібно врегулювати законодавчо, а відповідні норми повинні містити достатньо точне визначення того завдання, для виконання якого передбачені пільги. Ці норми повинні також виключати можливість дискримінації або необґрунтованого сприяння окремим користувачам державного майна. Так, наприклад, можливим є надання квартир багатодітним сім'ям або соціально незахищеним громадянам за плату, нижчу від ринкової, але у будь-якому випадку ці винятки повинні чітко визначатися законом.

Пільги можуть бути передбачені також при наданні земельних ділянок і приміщень школам, вузам, лікарням, будинкам для літніх людей, театрам і т.д., навіть якщо відвідування цих закладів пов'язане з внесенням плати, яка не покриває витрати на їх утримання. Закон повинен також передбачати, що подібні заклади отримують державні пільги за приблизно однаковими правилами.

5. Метою управління державними підприємствами має бути як орієнтація на виконання притаманних державі соціально-економічних функцій (наприклад, казенні підприємства чи неприбуткові організації), так і на отримання прибутків (зокрема, щодо державних комерційних підприємств, корпоративних структур). Менеджери державних підприємств повинні мати можливість самостійно приймати рішення.

Підприємства, чії акції або частки у винятковому порядку повинні знаходитися у державній власності заради інтересів країни, мають у своїй економічній політиці орієнтуватися на отримання прибутку так само, як і недержавні підприємства. Якщо такі підприємства покликані виконувати особливі державні завдання, вони мають робити це на основі відповідної угоди з державою, де має бути передбачене відповідне відшкодування за виконання цих завдань.

6. Доходи від використання державного майна та діяльності державних підприємств не можуть бути використані для фінансування заходів, що не передбачені чинним законодавством. Державні підприємства можуть за власні кошти фінансувати лише те, що є необхідним для здійснення їх економічної діяльності. Вони не мають права витратити кошти на інші (у тому числі й суспільні) цілі.

Держава як власник державного майна, приймає рішення про використання надходжень від використання цього майна та доходів державних підприємств. Якщо згідно з відповідним рішенням указані доходи не можуть витратитися на фінансування яких-небудь особливих заходів, вони повинні направлятися до загального бюджету задля того, щоб відповідний легітимний орган державної влади міг розпоряджатися дальшим використанням.

7. Надходження від відчуження державного майна доцільно спрямовувати на формування так званого бюджету розвитку, котрий слід використовувати не на фінансування поточних потреб бюджету, а на інвестиційні цілі, тобто для структурної перебудови національної економіки, відтворення основного капіталу.

Крім того, недоцільним є використання надходжень від продажу державного майна для погашення боргів, тому що вони, як правило, виникають через фінансування поточних витрат (наприклад, дотацій, наданих із політичних міркувань). Натомість, слід передбачити їх погашення за рахунок поточних надходжень. Використання надходжень від приватизації для погашення поточних боргових зобов'язань призводить до зменшення обсягу державних майнових активів, що є небажаним. У порядку виключення використання державного майна повинно регулюватися лише спеціальними законами, які ухвалюються для кожного конкретного випадку. Це стосується, наприклад, погашення боргів, які виникли через здійснення інвестицій.

8. Необхідно посилити контроль за ефективним використанням державного майна, а також відповідальність посадових осіб за це. Неприйнятним є те, коли державне майно є джерелом тіньових доходів.

Управління довіреним державним майном вимагає особливої ретельності й неухильного дотримання закону. Той, хто узявся за виконання вищезазначеного завдання й не виправдовує довіри, повинен нести належну відповідальність. Це стосується як звичайного шахрайства, так і маніпуляцій під час конкурсів і розподілу замовлень державним підприємствам чи маніпуляцій під час укладання угод про оренду державного майна та земельних ділянок.

9. Держава повинна щорічно звітувати про наявність своїх майнових активів і зміни у їх складі, а також обґрунтовувати рішення про закріплення відповідних об'єктів у державній власності.

У щорічному звіті держава має надавати точну інформацію про своє майно та зміни у його складі, особливо у результаті продажу або придбання, а також через надлишок чи втрати. У цьому звіті також повинно обґрунтовуватися закріплення у державній власності певних майнових активів, які б можна було приватизувати.

Прозорість є необхідною основою для належного, економічно обґрунтованого управління державним майном. Тому державні органи мають надавати відповідну внутрішню звітність. Задля забезпечення громадського контролю повинен складатися детальний майновий звіт, який би містив інформацію про усі значні майнові трансакції, включаючи також заплановані, але не реалізовані. Це повинно переконати громадян у тому, що дії держави є чесними та порядними. Подібний звіт є також пересторогою проти корупції та зловживань з боку політиків і чиновників.

10. Управління державним майном повинно відбуватися публічно, тобто з застосуванням прозорих процедур. Це стосується як визначення принципів, так і процесу прийняття рішень.

Отже, удосконалення управління державною власністю є досить актуальною проблемою і безпосередньо впливає на розв'язання соціальних та економічних проблем суспільства.

Список використаних джерел

1. Жадан І.О. Гуманістичні засади приватизаційних процесів власності / І.Жадан // Державні економічні механізми та важелі гуманізації суспільства. – Видавничий дім «Корпорація», 2008. – С.142-154.
2. Аналітична довідка про роботу ФДМУ та хід виконання Державної програми приватизації за 9 місяців 2016 року // andov – 9 - 2016- 9245, pdf.
3. Звіт про роботу Фонду Державного майна України в 2016 році // ZVIT – vzyad – fl – 44951, pdf.
4. Фрідман Р. Приватизація в період переходу до ринкової економіки / Р.Фрідман, А.Рапачинський. – К.: Основи, 2004. – 351 с.
5. Закон України «Про оренду державного та комунального майна» // Zakon.rada.gov.ua.
6. Закон України «Про управління об'єктами державної власності» // Zakon.rada.gov.ua.